

Irodalmi figyelő / Literature reviews

DEÁK B. (2018): *Természet és történelem. A kurgánok szerepe a sztyeppi vegetáció megőrzésében.* – Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet Közhasznú Nonprofit Kft., Debrecen, 152 pp.

A természetes élőhelyek világszerte tapasztalható megszűnése, degradálódása és felaprózódása miatt a kis kiterjedésű, természetközeli állapotú élőhelyfoltok természetvédelmi szerepe az utóbbi évtizedekben jelentősen felértékelődött. Az eurázsiai sztyeppzóna globális szinten is igen jelentős fajgazdagságú száraz gyepeinek kiterjedése – elsősorban területük intenzív mezőgazdasági művelése miatt – napjainkra töredékére csökkent. A legkedvezőbb talajadottságokkal rendelkező területeken utolsó maradványaik általában kicsiny foltokban maradtak fenn, olyan helyeken, amelyek domborzati- vagy kegyeleti okok miatt (földvárak, sáncok, árkok, mezsgyék, kurgánok és temetők) nem voltak művelésbe. A kurgánok a teljes sztyeppzónában (és az erdőssztyepek számos régiójában) megtalálható, különböző sztyeppi népek által temetkezési céllal létrehozott halmok. Történetük a késő rézkorig nyúlik vissza, legnagyobb részüket mintegy 5300–4500 évvel ezelőtt hozták létre. A temetkezési halmok régészeti,

történelmi jelentősége régóta ismert, de emellett nem elhanyagolható természetvédelmi szerepük sem. Az Alföld „katedrálisai” növényzetét és állapotát hazánkban tematikusan Tóth Albert kezdte el tanulmányozni néhány évtizede. A téma kutatása az utóbbi években újabb lendületet kapott. A Debreceni Egyetem TTK Ökológiai Tanszéke és a MTA-DE Biodiverzitás Kutatócsoport munkatársai intenzíven kutatják a száraz gyepek fenntartásának, kezelésének, helyreállításának és telepítésének kérdéseit. Ebből a kutatási környezetből indulva kerültek Deák Balázs tudományos érdeklődésének középpontjába a kurgánok és természetesen azok növényzete. Az utóbbi években a témában munkatársaival együtt rangos nemzetközi folyóiratokban számos tanulmányt publikáltak. Ezen túl Deák Balázs arra is vállalkozott, hogy a halmokkal kapcsolatos ismereteket és saját kutatásainak angol nyelven megjelent eredményeit könyv formájában, magyar nyelven is közreadja.

A kötet hat főbb fejezetből áll. Az egyes fejezetek a következő témákat járják körül: a mérsékelt övi szárazgyepek jelentősége és veszélyeztetettség; a halmok típusai, építésük menete, valamint kulturális és tudományos jelentőségük; az eurázsiai halmok elterjedése, száma és földhasználati típusai; a halmokat veszélyeztető tényezők; valamint a kurgánok természetvédelmi helyzete és megőrzésük lehetőségei. Az egész kötetet gazdag és színes képanyag illusztr

rálja. Az egyes fejezetek szövegéhez összesen 10 esettanulmány is tartozik, amelyek a szerző és munkatársai kapcsolódó kutatásairól beszámoló szakcikkek legfontosabb eredményeit mutatják be. A könyv a kurgánok vegetációjáról és ökológiájáról szóló legnaprakészebb és legteljesebb összefoglalás, amely mindenkinek jó szívvel ajánlható.

A kötet kutatók, oktatók, természetvédelmi kezelők számára, korlátozott példányszámban ingyen hozzáférhető. A példány(ok) személyesen vehetők át a Debreceni Egyetem Ökológiai Tanszékén, ezzel kapcsolatban kérjük, a szerzőt keressék a debalazs@gmail.com címen. További információ: <http://deak-valko.blogspot.com/2018/12/konyvajanlo.html>

MOLNÁR V. Attila

MOLNÁR V. A. (szerk., 2018): <i>Élet a halál után. A temetők élővilága</i> . – Debreceni Egyetem, Természettudományi és Technológiai Kar, Növénytani Tanszék, Debrecen, 216 pp.

Az elmúlt évszázadok tájhasználati változásai, a mezőgazdaság, az ipar és a települések egyre növekvő térigénye miatt a természetközeli állapotú élőhelyek területe világszerte drámaian csökkent. A természetes élőhelyek és az azokhoz kötődő fajok sok esetben csak olyan, kis kiterjedésű élőhelyszigeteken, refúgiumokban maradtak fenn melyeket valamely okból nem építettek be vagy nem vontak művelés alá. A konzervációbiológiában már sokat vizsgált mezsgyék, folyóvölgyek, sziklakibúvások természetvédelmi szerepe mellett napjainkban egyre nagyobb figyelem fordul azon szakrális jelentőségű élőhelyszigetek felé, melyek fennmaradása erősen összekapcsolódik az emberi kultúrával és vallással. Ezen speciális élőhelyszigetek érdekes képviselői az ősi temetők, melyek sok esetben szolgálnak menedékként az egykori tájra jellemző élőhelyeket.

A Molnár V. Attila által szerkesztett, számos neves szerző munkáját összefoglaló könyv egy globális léptékű összefoglalást ad a temetők természeti értékeiről. A könyv anyaga egy mind földrajzi, mind tematikai értelemben igen széleskörű felmérésorozat tapasztalatain alapul. A Debreceni Egyetem Növénytani Tanszékén Molnár V. Attila és munkatársai a felmérések során összesen 17 ország több mint 2800 temetőjének természeti értékeit mérték fel, mely felmérések tanulságait az elmúlt évek során számos nemzetközi publikációban összegezték. A Kárpát-medencére, Dél- és Nyugat Európára, Törökországra és Azerbajdzsánra kiterjedő vizsgálatok eredményein, valamint a széleskörű nemzetközi irodalmi áttekintésen alapuló tudományos alaposággal, ám közérthető stílusban megírt fejezetei érdekes és izgalmas leírást adnak a temetők élővilágáról, történetéről, kezeléséről és védelmük szükségességéről. A kötet nem csupán a szűken vett szakmai közönség számára izgalmas, hanem az érdeklődő nagyközönség számára is izgalmas betekintést nyújt a temetők növény- és állatvilágába.

A könyv kilenc gazdagon illusztrált, olvasmányos fejezetből áll. Számos fejezetben olvashatunk arról, hogy a temetkezési helyek milyen szerepet töltenek be a növényi és állati sokféleség megőrzésében. A szerzők saját kutatásaik alapján külön kitérnek a magyarság temetőinek növényvilágára, a temetők szerepére az orchidea fajok, és két veszélyeztetett növényfaj, a vetővirág (*Sternbergia colchiciflora*) és a csipkés gyöngyvessző (*Spiraea crenata*) megőrzésében. Emellett a könyv érdekes kitekintést ad a temetkezési helyek kialakulásában és természeti értékeinek fennmaradásában szerepet játszó kultúrtörténeti és néprajzi tényezőkről is.

A kötet a szerkesztővel történő egyeztetés (mva@science.unideb.hu) szerint szerezhető be.

DEÁK Balázs & VALKÓ Orsolya